

УДК 351

А. В. Антонов,
к.е.н., докторант Академії муніципального управління (м. Київ)

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

***Анотація.** В статті визначено напрями удосконалення форм державної підтримки розвитку сільських територій, які на відміну від існуючої підтримки доходів, орієнтовані на підтримку техніко-економічного розвитку аграрних товаровиробників; сформульоване власне бачення визначень: методи прямої державної підтримки і методи непрямой державної підтримки.*

***Summary.** In article the directions of improvement of forms of the state support of development of rural territories, which, unlike the existing income support targeted to support the feasibility of agricultural producers; formulated their own vision of definitions: methods of direct state support and the methods of indirect government support.*

***Ключові слова:** розвиток сільських територій, державна підтримка, класифікація, методи, форми.*

ВСТУП

Розвиток сільських територій протягом багатьох століть і в сучасних умовах покликаний забезпечувати продовольчу безпеку та незалежність держави. Стан розвитку сільських територій багато в чому визначає ступінь соціальної напруженості в країні. Практично у всіх країнах, незалежно від ступеня розвитку економіки та економічного укладу, простежується активне втручання держави у розвиток сільських територій. Враховуючи світовий досвід такого втручання, а також, оцінюючи сучасний стан вітчизняного фінансування аграрного сектора, завдання оптимізації, збалансованості, вдосконалення його елементів, формування аналітичного забезпечення стають дуже актуальними в сучасних умовах.

У світовій практиці одним з найбільш важливих інструментів державного регулювання вважається бюджетна політика держави, що передбачає перерозподіл національного доходу для розв'язання першочергових завдань аграрного сектора [3, с.6].

Основні положення сучасних теорій державної підтримки та необхідності її здійснення в аграрному секторі викладені в працях відомих вітчизняних та закордонних вчених, таких як М. Беглія, О. Бородіної, Н. Головенко, А. Діброва, М. Дем'яненка, К. Мельника, Т. Олійник та багато ін.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Практично у всіх країнах з розвинутою ринковою економікою здійснюється державна підтримка розвитку сільських територій. Суспільство прийшло до усвідомлення, що витрати пов'язані з державною підтримкою є нормальною платою за підвищення стабільності роботи галузі й в цілому добробуту суспільства.

Державна підтримка є невід'ємною частиною державного регулювання і являє собою сукупність різних важелів та інструментів, пільгового і безоплатного фінансування підприємств.

Доцільність підтримки розвитку сільських територій в Україні визнана на законодавчому рівні. Спочатку був прийнятий Закон України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» (від 17.10.1990 р.), пізніше Закони України «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 рр.» (18.01.2001 р.), «Про державну підтримку сільського господарства України» (від 24.06.2004 р.), «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» (18.10.2005 р.), якими встановлені певні нормативи й механізми фінансування сільського господарства з державного бюджету. У розвиток вищезазначених законів Кабінет Міністрів України постановою від 19.09.2007 р. затвердив Державну цільову програму розвитку українського села на період до 2025 року.

Таким чином у статті ставиться завдання визначити напрями удосконалення форм державної підтримки розвитку сільських територій, які на відміну від існуючої підтримки доходів, орієнтовані на підтримку техніко-економічного розвитку аграрних товаровиробників; сформулювати власне бачення визначень: методи прямої державної підтримки і методи непрямой державної підтримки.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сільське господарство як одна із специфічних, монопольних і незахищених галузей, зважаючи на його особливе призначення і роль у забезпеченні добробуту населення й продовольчої безпеки країни, потребує виваженої державної політики протекціонізму та підтримки [1, с.3]. Сукупність інструментів державного регулювання, які забезпечують сільськогосподарським виробникам прийнятні умови ведення діяльності, утворює сегмент державної підтримки [2]. Державна підтримка розглядається нами за трьома основними формами, серед яких: пряма (прямі бюджетні виплати); непряма (бюджетні кошти носять стимулюючий характер); умовно-пряма (опосередкована) (через організаційно-економічні заходи, найчастіше прямо не пов'язані з аграрним сектором економіки) (рис.).

Рис. Форми державної підтримки аграрного сектора

Різноманіття форм державної підтримки сприяло створенню багатоканальної системи державної підтримки галузі. Так, на державному рівні можна виділити форму прямої бюджетної підтримки: надання субсидій на сільськогосподарське виробництво і матеріально-технічні ресурси; субсидування короткострокового та інвестиційного кредитування підприємств і організацій АПК; надання субсидій на компенсацію частини витрат агротоваровиробників на страхування врожаю сільськогосподарських культур; субсидії на витрати капітального характеру та ін.

Форма непрямої підтримки, на цьому ж рівні, полягає у здійсненні закупівель сільськопродукції і продовольства для державних потреб; регулюванні виробничого ринку, за допомогою проведення закупівельних і товарних інтервенцій із зерном; захисту економічних інтересів товаровиробників при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності в сфері АПК та ін.

Умовно-пряма (опосередкована) підтримка – це форма підтримки, при якій відбувається зміцнення виробничого потенціалу і позицій на споживчому ринку через опосередковані форми. Форма опосередкованої підтримки на державному рівні представлена заходами щодо забезпечення сприятливих організаційно-економічних умов функціонування агротоваровиробників. Серед них заходи з реструктуризації заборгованості сільськогосподарських товаровиробників по платежах до бюджету всіх рівнів, державні позабюджетні фонди, постачальникам енергетичних та інших матеріально-технічних ресурсів; створення спеціального податкового режиму; підтримки аграрної науки; реалізації державних програм і загальнонаціональних проектів.

Таким чином сформулюємо власне бачення визначень: методи прямої державної підтримки і методи непрямої державної підтримки.

Під методами прямої держпідтримки ми розуміємо такий багатофакторний (комплексний) вплив з боку держави, при якому економічні суб'єкти отримують пряму фінансову допомогу (у формі, в основному, субсидій) і при цьому змушені строго керуватися приписами нормативно-правовими актів – кодексами, державними законами, указами президента, постановами уряду та ін.

Методи непрямої підтримки розглядаються нами як непрямий вплив на функціонування суб'єктів господарювання, що виражається через різні методи їх стимулювання, а нормативно – правові акти при цьому створюють передумови до того, щоб при самостійному виборі економічних та управлінських рішень господарюючі суб'єкти орієнтувалися на ті варіанти, які відповідають цілям регульованої аграрної політики держави.

Мельник К.М. зазначає, що ефективність державного регулювання та підтримки аграрного сектору може бути досягнута, якщо:

- виділятимуться ресурси, пільги, дотації, субвенції тощо під наперед обгрунтовані державні програми розвитку сільського господарства і підтримки сільськогосподарських товаровиробників;

- забезпечуватиметься безумовне дотримання аграрними підприємствами обов'язкових вимог, що передбачаються даними програмами;

- наперед точно визначатиметься частка держави і частка підприємств у витратах при реалізації відповідних програм;

- забезпечуватимуться заходи щодо залучення міжнародної технічної допомоги в агропромисловий комплекс [5].

В Україні сталий розвиток аграрного сектору, який спирається на державну підтримку, має велике значення з погляду забезпечення продовольчої безпеки країни, забезпечення зайнятості певної частини населення, а також із позицій збільшення експортного потенціалу країни, особливо з огляду на формування від'ємного сальдо зовнішньоекономічного балансу країни останніми роками [6].

Відповідно до Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» державна підтримка здійснюється за такими напрямками [4]:

- державне регулювання цін окремих видів сільськогосподарської продукції;

- державне регулювання ринку сільськогосподарського страхування;

- інші види підтримки виробників сільськогосподарської продукції та аграрного ринку (державні заставні закупівлі зерна, кредитна підтримка виробників сільськогосподарської продукції (кредитна субсидія), дерегуляція українського ринку сільськогосподарської продукції та заборона дискримінації прав її власників;

- державна підтримка виробників продукції тваринництва;

- інші види державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників.

Аналізуючи існуючі заходи підтримки розвитку сільських територій, можна зробити висновок, що їх вплив здійснюється у двох основних напрямках. По-перше, це рішення короткострокових завдань, пов'язаних з підтримкою доходів аграрних товаровиробників шляхом штучного зниження витрат виробництва, дотування певних видів продукції та ін. Але при цьому такі форми підтримки не завжди сприяють інтенсифікації виробництва, впровадження нової техніки і технологій, підвищенню продуктивності праці в аграрному секторі, або надають мінімальний вплив на ці процеси. По-друге, заходи, спрямовані на вирішення довгострокових завдань, пов'язаних з техніко-економічним розвитком, сприяють впровадженню інтенсивних методів господарювання, а значить підвищенню ефективності аграрного виробництва. Класифікація форм державної підтримки аграрного сектора представлена в таблиці.

Таблиця.

Класифікація форм державної підтримки аграрного сектора

Підтримка доходів	Підтримка техніко-економічного розвитку
- підтримка внутрішніх цін на сільськогосподарську продукцію;	- підтримка внутрішніх цін на сільськогосподарську продукцію;
- підтримка маркетингових операцій (субсидії на зберігання і транспортування продукції);	- субсидії на придбання технічних засобів виробництва;

<ul style="list-style-type: none"> - підтримка на основі квот, тарифів, податків і мит; - підтримка страхування; - дотації на деякі види продукції; - прямі платежі виробникам; - компенсація витрат, пов'язаних з придбанням деяких видів оборотного капіталу (пальне і мастильні матеріали, запчастини, добрива та ін.) 	<ul style="list-style-type: none"> - субсидування процентних ставок по інвестиційних кредитах; - підтримка лізингу; - субсидії на будівництво виробничих приміщень; - підтримка поліпшення та рекультивациі земель; - підтримка НДДКР в сільському господарстві; - підготовка кадрів; - інформаційно-консультаційне обслуговування.
--	--

Особливою формою державної підтримки розвитку сільських територій є підтримка цін на аграрну продукцію. Дана міра може бути віднесена відразу до обох напрямків, оскільки через високі ціни забезпечується певний рівень доходів аграрних товаровиробників, а також підвищуються їх інвестиційні можливості та стимулюються інвестиційні процеси.

Вибір форм державної підтримки повинен здійснюватися на основі збалансованості двох напрямків. Переведення зусиль держави з підтримки розвитку сільських територій на основі збалансованого поєднання форм підтримки доходів і техніко-економічного розвитку виробників має стати основою аграрної політики і головним орієнтиром при формуванні економічного механізму державного впливу на аграрний сектор.

Завершуючи підкреслимо, від успішного розв'язання проблем економічного, соціального та екологічного розвитку сільських територій значною мірою залежить розвиток інших галузей національного господарства, продовольча безпека країни, нарощування виробництва сільськогосподарської продукції та підвищення її конкурентоспроможності, підвищення продуктивності праці та ефективність аграрного виробництва; фінансове забезпечення потреб країни; формування внутрішнього і зовнішнього ринків підвищення добробуту країни.

ВИСНОВКИ

Таким чином, державна підтримка є невід'ємною частиною державного регулювання і являє собою сукупність різних важелів та інструментів, пільгового і безоплатного фінансування підприємств.

Під методами прямої держпідтримки ми розуміємо такий багатофакторний (комплексний) вплив з боку держави, при якому економічні суб'єкти отримують пряму фінансову допомогу (у формі, в основному, субсидій) і при цьому змушені строго керуватися приписами нормативно-правовими актів – кодексами, державними законами, указами президента, постановами уряду та ін. Методи непрямой підтримки розглядаються нами як непрямий вплив на функціонування суб'єктів господарювання, що виражається через різні методи їх стимулювання, а нормативно – правові акти при цьому створюють передумови до того, щоб при самостійному виборі економічних та управлінських рішень господарюючі суб'єкти орієнтувалися на ті варіанти, які відповідають цілям регульованої аграрної політики держави.

Вибір форм державної підтримки повинен здійснюватися на основі збалансованості двох напрямків. Переведення зусиль держави з підтримки розвитку сільських територій на основі збалансованого поєднання форм підтримки доходів і техніко-економічного розвитку виробників має стати основою аграрної політики і головним орієнтиром при формуванні економічного механізму державного впливу на аграрний сектор.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дем'яненко М.Я. Державна підтримка як фактор забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва / М.Я. Дем'яненко, Ф.В. Іванина // Економіка АПК. – 2008. – №9. – С.3 – 10.
2. Державна підтримка агросфери: еволюція, проблеми: монографія / [О.М. Бородіна, М.Г. Бетлій, Н.М. Головченко та ін.]. – К., 2008. – 264 с.
3. Діброва А.Д. Механізм бюджетної підтримки сільського господарства України А.Д. Діброва // Агросвіт. – 2007. – №15. – С. 6 – 11.
4. Закон України: Про державну підтримку сільського господарства в Україні № 1877-IV від 24.06.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=720%2F95>.
5. Мельник К.М. Державна фінансова підтримка сільського господарства / К.М. Мельник. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: – http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2011_1/235.pdf.
6. Олійник Т.І. Державна підтримка аграрного сектору економіки України / Т.І. Олійник // Економіка АПК. – 2008. – №7. – С.80 – 86.

Стаття надійшла до редакції 19.07.2012 р.

ТОВ "ДКС Центр"